

Regional Årlig Uppföljning av miljömålen 2024 - Sammanfattning av miljömålet Levande sjöar och vattendrag

Sammanfattning

- Alla län bedömer att målet inte nås till 2030.
- 4 län anger en positiv trend, 14 län anger en neutral trend och 3 oklar. Jämtland, Norrbotten, Västerbotten och Västra Götaland som fortfarande anger en positiv trend har stort åtgärdsarbete och ett eller flera EU-projekt plus några nya.
- Det är ingen förändring av trend hos något län.

För att nå målet behövs bättre hänsyn från jord- och skogsbruk, byggande och vattenregleringsföretagen. Övergödning, fragmentering, igenväxning, kemisk påverkan och försurning bidrar till påverkan. De invasiva arterna förflyttar sig längre upp i landet och fler arter har upptäckts (Puckellax i Halland). I fjällen finns de minst påverkade vattnen. Klimatförändringarna påverkar vattenekosystemens struktur och funktion negativt och det finns motstående intressen mellan natur och kulturmiljö.

Åtgärdssamordning på regional och lokal nivå som tar fram planer och arbetet med grön infrastruktur, visar vilka åtgärder som behöver genomföras. Den höga åtgärdstakten behöver fortsätta och EU-projekten ökar samverkan mellan berörda aktörer för att få effektivt åtgärdsarbete. Den nationella prövningsplanen för vattenkraft (NAP) ska tas upp igen under 2025. Den nya förordningen om restaurering av natur (2021/22:FPM114) är ett viktigt styrmedel för att uppnå flera miljökvalitetsmål.

I vattendrag som har restaurerats och tagit bort vandringshinder, ser man en positiv återhämtning av naturmiljön och att målarter som flodpärlmussla, öring och lax ökar. 2024 beslutades om ytterligare medel för restaurering och skydd.

Statusen är bättre i norr än i söder. Inventeringen av kulturmiljöer pågår och strategier tas framför att kunna hantera motstående intressen. Friluftslivet ökar och är positivt för hälsan men då behövs ett ökat behov av information om allemansrätten och regler kring fritidsfiske.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

Regional nivå – myndigheter

- Skydd av vattendrag, vattenanknutna miljöer och ytvattentäkter sker i liten omfattning. Länsstyrelsen i Jönköpings län har fått in ett par intresseanmälningar om skydd av vattendrag från markägare. Detta kan vara en effekt av det ändrade arbetssättet med ökad frivillighet vid skydd av skog. Regeringen beslutat om en treårig budgetsatsning under åren 2024–2026 för att stärka akvatiskt områdesskydd vilket kan leda till att fler områden skyddas.
- Åtgärder genomförs i LOVA, Våtmarkssatsningen, ÅGP, Projektlistan och i Landsbygdsprogrammet, där man söker bidrag hos länsstyrelsen. Åtgärdstakten har ökat i och med att det har funnits mer medel att söka.
- Webbsidor, filmer och skyltar tas fram som beskriver hur man kan restaurera. Inom GRIP-on-life har [Startsida - Vattendragsrestaurering Utbildning och Fältstöd](#) i LOVA-projektet i Leduån i Västerbotten har en film tagits fram facebook/Fiskeochvattenvård.
- Fortsatta åtgärder för att minska invasiva arters spridning (svartmunnad smörbult, signalkräfta, gul skunkkalla och sjögull). I arbetet mot invasiva främmande arter har Länsstyrelsen Västra Götaland under 2024 fokuserat på inventering av smal vattenpest och vattenpest i Vänern och även testat nya bekämpningsmetoder mot dessa arter.
- Restaurering pågår och åtgärder växlas upp i EU projekt som Grip on Life, Triple Lakes, Rich Waters , Improve Aquatic, RETROUT, CONNECT, ECO-streams for Life, TRIWA, Baltic Waters samt Rivers of Life. Den 1 september startade projektet Improve Aquatic LIFE där 9 länsstyrelser deltar, men även kommuner forskare, centrala myndigheter och Sportfiskarna. För Hallands del ska det resultera i åtgärder i Ätrans avrinningsområde. Särskilt fokus ligger på arter som lax, havsnejonöga, ål och flodpärlmussla. Totalt omfattar projektet ca 400 miljoner kronor.¹
- NAP (nationell plan för omprövning av vattenkraften) Arbetet med omprövning av vattenkraften enligt den nationella planen (NAP) fortskrider i fyra vattendrag i Blekinge – Mieån, Bräkneån, Hållarydsån och Skräbeån. För Mieåns prövningsgrupp som är först ut inleddes huvudförhandlingarna under vintern 2024–2025.
- En metod för att bedöma kulturmiljöers känslighet i samband med vattenåtgärder har tagits fram² vilket förbättrar möjligheterna att göra rätt prioriteringar och visa hänsyn för kulturmiljövärden.

---

¹ Länsstyrelsen Halland (lansstyrelsen.se)

² Kulturmiljöer vid sjöar och vattendrag. Hur användbara är kunskapsunderlagen för miljömålsuppföljningen? Meddelande 5/2010. Länsstyrelsen Västerbotten, Länsstyrelsen Kalmar län

- Länsstyrelsen Gotland har rustat upp vandringsleder som bättre tillgängliggör naturområden, bland annat Norrbys kulturresevat. Finansiering genom stöd från bland annat från skötselanslag och kulturmiljöanslag³.
- Länsstyrelsen Jämtlands län har fört diskussioner gällande kulturmiljöer kopplat till flottningen i de olika vattendragsrestaureringsprojekten samt genomfört fältbesök.
- Länsstyrelsen Jämtlands län genomför åtgärdsarbete genom restaureringsmedel från Havs och vattenmyndigheten, åtgärdsmedel inom våtmarkssatsningen från Naturvårdsverket samt pågående EU-finansierade restaureringsprojekt Rivers of LIFE och Ecostreams for LIFE. Under 2024 har restaurering av flottningspåverkade vattendrag genomförts i 14 vattendragssträckor, drygt 10 km. En dammrest som utgjort vandringshinder har rivits och 330 ton lekgrus har återförts. Dikessystem inom Natura 2000 Dammån har åtgärdats för att minska tillförsel av näringsämnen. Drygt 180 km vattendrag har åtgärdsinventeras inför kommande restaureringar.
- Vattenmyndigheten har finansierat undersökning i två ytvattentäkter. Underlag används till arbetet med dricksvattendirektivet. Den ena vattentäkten hade vid ett tillfälle förhöjd halt av PFAS²⁴.
- Ett antal län (12 st) tar upp arbete med kulturmiljöinventeringar som åtgärd (Dalarna, Gävleborg, Halland, Kalmar, Kronoberg, Norrbotten, Skåne, Värmland, Västerbotten, Västernorrland, Örebro, Östergötlands). Dock anges inte vilka medel som använts, tex 7:2.

Kommunal nivå och inom regioner

- Skydd av vatten och vattentäkter i liten omfattning.
- Deltagande i Länsstyrelsernas projekt, samt egna projekt i LOVA och Landsbygdsprogrammet.
- Många kommuner genomför restaureringar av vattendrag.
- Biologisk återställning i Brunnvasselån har genomförts av Mora-Våmhus Fiskevårdsområdesförening
- Gävle kommun har uppdaterat dagvattenpolicyn så att den bättre uppfyller miljömålen. Restaurering av sjöar och vattendrag pågår. Utsättning av öringsyngel i Gavleån är gjord och där har man även främjat gösleken.
- Kävlingeåns vattenråd har under 2023 utfört vattenvårdsåtgärder i Torpsbäcken och Lilla Torpsbäcken, bland annat åtgärdande av vandringshinder⁴ samt under 2024 åtgärdat ett vandringshinder i Björkaån, med hjälp av medfinansiering i form av fiskevårdsbidrag.
- I Region Skåne pågår projektet Vattenbalans för ytvatten i Skåne under perioden 2023-2024.⁵ Region Skåne vill få en förståelse och överblick över hur mycket vatten som finns tillgängligt i Skåne, eftersom detta kan komma att bli en

³ Länsstyrelse i Gotlands län, Mattias Vejlen, friluftssamordnare.

⁴ [Åtgärdsinsats: Åtgärda VH, nedre del, Lilla Torpsbäcken. Åtgärder i vatten. lansstyrelsen.se](#)

⁵ [Genomförande och uppföljning: Vattenbalans för ytvatten i Skåne, Region Skåne](#)

bristvara som en följd av klimatförändringar, befolkningsökning etcetera. Målet är att på sikt kunna ta fram en fullständig vattenbalans, där ytvatten, grundvatten och vattenanvändning ingår, för alla Skånes avrinningsområden. I detta projekt utvecklar Region Skåne, i samarbete med Sydvatten, en metodik som baseras på vattenstands- och satellitdata, där ett första steg är att kartlägga hur vattenståndet varierar över tid i Skånes fem större sjöar.

- Tierps kommun har tillsatt en vattensamordnare för att skapa en intern organisation för samordning kring vattenfrågor, ta fram en övergripande vattenplan, delta i vattenråd och stötta vid sökning av medel.
- Robertsfors kommun, Manuella metoder för vattenvård på kraftigt räddad och fördjupad sträcka av Vänforsbäcken, 2024–2025. Finansiering: LOVA.

Näringsliv och övriga aktörer

- Stora-Enso skog AB är aktiv i restaureringsarbetet i Skärjån. Bolaget har bland annat tagit fram restaureringsplanen och bekostat biotoprestaurering.
- Region Gotland, Länsstyrelsen och Uppsala universitet samverkar inom projektet Blått Centrum Gotland som jobbar med utvecklingsfrågor kring vatten. Verksamheten söker projektmedel på EU- och nationell nivå för att kunna arbeta för en bättre vattenmiljö⁶.
- Företag som tecknat hållbarhetslöften inom Färdplan för ett hållbart län utför åtgärder inom de olika åtgärdsprogrammen⁷. Exempelvis tar Sandvik coromant fram ett nytt ledningssystem för kontroll av Gimo-dammens vattennivåer för att öka vattenkvarhållande förmåga i landskapet.
- Jämtkraft har rivit dammen och kraftverket vid Långforsen i Långan i syfte att skapa fria vandringsvägar i Långan från Indalsälven till Landösjön.
- Två sänkta och helt igenväxta sjöar, Svartingen och Björknässjön i Norrtälje kommun, ska restaureras genom att med hjälp av grävmaskiner öppna vattenytor och skapa holmar och öar. Projektet genomförs av Norrtälje kommun i samarbete med LRF och berörda markägare. Projektet förväntas bidra till bättre miljöstatus i Bergshamraåns avrinningsområde.

Tillstånd och målbedömning

Sjöar och vattendrag påverkas av rensning, dikning, övergödning, fysiska hinder, fragmentering, främmande arter, igenväxning, kemisk påverkan, vattenreglering, försurning och minskad hänsyn från omkringliggande markanvändning. Många vatten har höga halter av kvicksilver och PBDE (flamskyddsmedel). Den fysiska påverkan är stor i hela landet och det finns motstående intressen mellan natur och kulturmiljö.

---

⁶ Blått Centrum Gotland, [Startsida](#).

⁷ [Åtgärdsprogram inom miljömål. Länsstyrelsen Uppsalas webbplats](#)

För att nå målet krävs bland annat insatser för att återställa rensade vattendrag, åtgärda vandringshinder för fisk, minska utsläppen till övergödda vatten, hindra spridning av invasiva främmande arter och miljöanpassa vattenkraften.

Klimatförändringarna påverkar vattenekosystemens struktur och funktion negativt. Förhöjda vattentemperaturer, låga vattennivåer och förändrade hydrologiska förutsättningar leder till artförskjutningar och risk för utslagning av arter. Vattendragen torkar ut, ex på Gotland. Detta är en följd av den kraftiga utdikningen, men också av torra somrar. Kulturmiljöerna längs vattendragen påverkas också negativt av klimatförändringarna.

Vattenförvaltningens statusklassningar visar att alltför få sjöar och vattendrag har god ekologisk och kemisk status. Opåverkade sjöar och vattendrag återfinns främst i landets fjällområden.

Det är viktigt att bevaka strandnära nybyggnation som påverkar biologisk mångfald och friluftsliv vid sjöar och vattendrag. Funktionella skyddszoner behöver kunna bevaras och etableras utmed vattendrag och sjöar.

Finansiering gällande bevarande av kulturmiljöer behöver stärkas, inte minst utifrån de åtgärder som föreslås för kulturmiljön i den uppdaterade strategin för skydd av värdefulla vattenmiljöer, där syftet är att fler områden med höga natur- och kulturvärden ska ha formellt skydd.

För att nå målet behövs bättre hänsyn från jord- och skogsbruk, byggande och vattenregleringsföretagen. Minimitappningarna behöver öka och fler fiskvägar och omlöp behöver byggas. Det omfattande åtgärdsarbete som pågår behöver fortsätta och öka, restaurering, åtgärder mot övergödning, inventering, skydd, tillsyn och förvaltning, som har genomförts med bidrag från LONA, LOVA, Projektlistan, Våtmarkssatsningen och landsbygdsprogrammet. Arbetet med målkonflikten mellan värdefulla kulturmiljöer från flottningen och behovet av att restaurera vattendrag har förbättrats, men mycket kvarstår. Ett sätt att minska denna målkonflikt är ett fortsatt och utvecklat arbete gällande samverkan mellan vattenvårds- och kulturmiljöintressen.

De EU-projekt som bedrivs ökar åtgärdstakten i stor omfattning. I ett flertal av de restaurerade vatten har man vid uppföljning registrerat reproduktion av laxfisk. För Västerbotten, Norrbotten, Jämtland och Västra Götaland ger som helhet en positiv utveckling av målet. De ökar också kommunernas och medverkande aktörers engagemang och kunskap då de ofta är partners i projekten. Alla län samverkar med verksamhetsutövare, aktörer, kommuner, vattenråd och markägare längs avrinningsområden och andra aktörer som ex sportfiskarna. Detta är en förutsättning för att på ett bra sätt kunna prioritera åtgärder och nå målet om rätt åtgärd på rätt plats.

Vattenförvaltningens åtgärdsprogram som beslutades 2022 behöver genomföras.

EU har beslutat om en restaureringsförordning som kommer att få en positiv effekt på åtgärdsarbetet. Den nya nationella strategin för skydd av limniska miljöer⁸ trycker på att skyddsarbetet ska intensifieras, och regeringen har dessutom avsatt ökade anslag för perioden 2024-2026 till akvatiskt skydd.

De lagar som reglerar dikningsföretag behöver ses över och miljöanpassas. För motsvarigheten till dikningsföretag i Danmark har ”regulative”⁹ setts över och förändrats på ett sätt som skulle kunna tillämpas i Sverige.

Många väljer att utöva friluftsliv i vid sjöar och vattendrag och det är positivt för hälsan men ger ett behov av information om allemansrätten och regler kring fritidsfiske.

Miljöövervakning och uppföljning olika former, inte minst av biologi och livsmiljöer, blir alltmer betydelsefull. Därför är det extra angeläget ett även ytterligare medel för miljöövervakningen tillförs.

Agenda 2030

Åtgärderna rör Mål 15 – **Ekosystem och biologisk mångfald**, Skydda återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem och hejda förlusten av biologisk mångfald, delmål 15.1(bevara, återställa och hållbart anv), 15.5(förstörelse av naturliga livsmiljöer), 15.8(hindra invasiva arter) och 15.9 och 6 – **Rent vatten och sanitet för alla**, säkerställa vatten- och sanitetsförvaltning för alla, delmål 6.1, 6.2 och 6.6, Mål 11- **Städer och bosättningar ska vara inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara**, delmål, 11.4 (bevara kultur- och naturarv). Mål ,16 och delmålet som handlar om transparenta beslutsunderlag samt mål 3-Hälsa och välbefinnande - friluftsliv

---

⁸ [Nationell strategi för skydd av sjö- och vattendragmiljöer med höga natur- och kulturvärden \(havochvatten.se\)](https://havochvatten.se/nationell-strategi-for-skydd-av-sjo-och-vattendragmiljoer-med-hoga-natur-och-kulturvarden)

⁹ Ladda ner Notat til inspiration for vandløbsmyndigheder. Udarbejdelse af vandløbsregulativer - Erfaringsopsamling og ny viden, Juni 2007 från [Naturstyrelsens webbplats](https://naturstyrelsens.dk).